

KÖPENYES MÁRIA KÖZÉPKORI ÉS BAROKK ÁBRÁZOLÁSAI A LÓNYAI REFORMÁTUS TEMPLOMBAN FELTÁRT FRESKÓ ÜRÜGYÉN

Előadásomban egy – a közelmúltban elvégzett falképkutatás során Lónyán (1–2. kép) felszínre került – Köpönyeges Mária ábrázolást szeretnék bemutatni, illetve ezen keresztül egy olyan ábrázolási típust, amelyeknek a történelmi Magyarország területén található emlékei zömében középkori falképeken maradtak fenn. Más művészeti ágak alig néhány emléke ismert a korai időkből. Szárnyasoltárokon, táblaképen egyről sem tudunk, ami talán az emléktanyag nagyarányú pusztulására vezethető vissza. Szobrászati alkotások közül három magyar vonatkozású dombormű ismert, melyek a Köpönyeges Mária ábrázolások egy-egy jellegzetes típusához tartozik (oltárra emelt kaputimpanon dombormű a Ptuj-ska Gorai zarándoktemplomban a Cillei család ábrázolásáva a 15. század elejéről, a máriacelli templom nyugati kapuja feletti 1438-as dombormű Nagy Lajos király alakjával, és a budapesti Piarista Rendház gyűjteményében található Budavár Köpönyes Máriája, amely a 16. század első negyedében készült festett, aranyozott hársfa dombormű).¹

Az európai művészetben a Köpönyeges Mária ábrázolása a 13. században jelent meg. Jelentős hatással volt kialakulására a IV. keresztes hadjárat, amikor 1204-ben Velence ősztönzésére a keresztesek elfoglalták Konstantinápolyt, és később amikor a Bizánci birodalom területén létrejött a latin császárság. Konstantinápolyban kiterjedt kultusza volt a Blakhernai-templomban őrzött Mária köpeny ereklyének. Az ereklye mellett sok híres ikont őriztek, amelyek közül több az orans pózban imádkozó Máriát ábrázolta, akinek köpenye karjaival együtt kitárul.² A vízionárius irodalom megőrizte a templom főikonjának csodáját, miszerint a képet takaró függöny minden pénteken magától felemelkedett. Bolond Szent András egyik látomásában is a Blakhernai-templomban szentek társaságában jelent meg az Istenszülő, aki kiterjesztette kendőjét a nép fölé.³

A szerzetesrendek – különösen a ciszterciek, a dominikánusok, és a ferencesek – jelentős szerepet tölthettek be Mária köpenyének védelmező eszméjének meghonosításában.

Heisterbachi Caesarius ciszter szerzetes 1220–30 között íródott „Dialogus Miraculorum” című művében beszél egyik társa látomásról, aki a mennyek

¹ Gotic in Slovenien 1995. 171–173, Marosi 1974. 54, Wonisch 1980. 11, Szilárdfy 1991. 123–125.

² Belting 2000. 375–380.

³ Belting 2000. 545.

országában a megdicsőült szentek között egyetlen ciszterci szerzetest sem talált, így „Sóhajtva kérdezte azért Isten Anyjától: Hogy van az szentséges Asszonyunk, hogy senkit se látok itt a ciszterciek rendjéből? Miért vannak e boldogság közösségéből kizárva a te szolgálid, akik oly nagy buzgósággal szolgálnak neked? Látván az ő zavarodottságát, a mennyek királynője így felelt: Oly kedvelt híveim a ciszterci rendhez tartozók, hogy karjaim alatt melengetem őket. És föltárva csodálatos szélességű köpenyét, a szerzetesek, conversusok és apácák megszámlálhatatlan sokaságát mutatta neki.”⁴

Ezt az ábrázolási típust egy spanyol példán mutatnám be a pobleti ciszterci kolostor egy 17. századi festményén, ahol az Immaculata típusú ábrázoláson Mária hatalmas köpenyét angyalok emelik a ciszterci szerzetesek fölé,⁵ de ugyanígy festette meg a cisztercieket Wagenmeister József a zirci apátsági templom egyik boltozati freskóján is 1744–1748 között (3. kép).⁶

A dominikánusoknál megjelenő Köpenyes Mária ábrázolásoknak Szent Domonkosnak Szűz Máriával folytatott misztikus párbeszéde az irodalmi előképe: „Úrnőm, fogadd testvéreimet, akiket szoros skapulárem alatt neveltem és tápláltam, védjed őket köpönyeged alatt...Ó Domonkos, szeretett barátom, aki jobban becsültél engem, mint magadat! Köpenyem alá veszem, megvédem és irányítom fiaidat s mindenkit megoltalmazok, aki reguládban kitart. Köpönyegem pedig az én irgalmasságom, mivel senki hozzám folyamodót vissza nem utasítok.”. Mintha ezt az idézetet illusztrálná Zenobi Strozzi 1446–1453 közé keltezhető miniatúrája egy graduáléban, amelyet a firenzei Museo di San Marco-ban őriznek.⁷ Ennek a hagyománynak egyik szép 18. századi emléke hazánkban a vasvári dominikánus kolostorban található, ahol a felhőkön trónoló Szűz Mária kék köpenye alatt dominikánus apácák és szerzetesek, és talán V. Pius pápa látható. E kép további ikonográfiai érdekessége, hogy lent a földi szférában a pápa, egy bíboros és egy világi pap mellett Szent László, Szent István és Szent Imre is megjelenik (4. kép).

Visszatérve, e bizánci típusú ábrázolás nyugati meghonosításában a szerzetesrendek mellett Velence lehetett az első állomás. Konstantinápoly bevétele után sok kincs, köztük ikonok is kerültek Velencébe, ahol több templomban orans pózban álló Máriát ábrázoló kőikont helyeztek el. A szerzetesrendek eszmeiségét követve zászlóikon társulatok is megjelenítették a bajelhárító, védelmet nyújtó Köpenyes Máriát.⁸ Középkori vallási társulatokról hazánkban nagyon kevés adat áll rendelkezésre, tárgyi emlékeikről pedig alig vannak ismereteink.⁹ Így ilyen jellegű alkotás hazánkban nem ismert. A 14–15. századtól kezdve a velencei polgárok is gyakran ábrázolták saját házuk kaputimpanonjában Mária alakját, hogy saját magukat is óvó köpenye alatt érezhessék. Ennek szép példája a velencei Ponte del Paradiso-nál álló timpanonjának domborműve. Itt csak az építető tér-

⁴ Perdrizet 1908, 22, 1. jegyzetében közli a latin szöveget, Éber. 1912. 304–305, Kovács Z. 1997. 148 és a 22. jegyzet

⁵ Oliver 1999. 54.

⁶ Badál 2002. 272–274.

⁷ Salmi 1958. 49.

⁸ Perdrizet 1908. III/1. ábra

⁹ Pásztor 2000. 22–49, Kubinyi 1999. 344–345.

del Mária köpenye alatt, de mellette a Foscari és a Mocenigo család címere látható.

Rövid időn belül a Köpenyes Mária ábrázolás elterjedt egész Európában és a legváltozatosabb alkotások formájában jelent meg. Itt csak néhány bemutatására vállalkozhatunk a hihetetlenül gazdag anyagból.

Talán az egyik legkorábbi táblakép Duccio Sienában őrzött „Madonna ferences szerzetesekkel” című képe, ahol a trónon ülő, ölében a gyermek Jézust tartó Szűz Mária előtt három ferences térdel, akik felett a megglebbenő kék köpeny alkotja a szokatlan védőburkot.¹⁰ Szinte ugyanezt a gesztust megismétli Paolo Veneziano egy a 14. század közepén festett kisméretű táblaképén is.¹¹

Esztergomban a Keresztény Múzeumban őrzik Nicolo Segna 1330-as évekre keltezhető diptichonját. E kisméretű házioltár jobb oldali tábláján a Kálváriát festette meg a mester, míg a bal oldalon a Köpenyes Mária mellett egy szent áll.¹² A nagy pestisjárványok idején még inkább rászorultak az emberek az égiek, és így Szűz Mária közbenjárására. Részben e pusztító járványoknak tudható be, hogy a gótika és a reneszánsz művészet kedvelt témája maradt a Köpönyeges Mária. Eszaktól dél felé, keletről nyugatig a legnagyobb mesterek munkáin találkozhatunk vele. Simone Martini sienai táblaképén még a korai klasszikus ábrázolási típust követi.¹³ A Raffaellónak tulajdonított Città di Castello-beli Könyörület-testvériség számára festett zászlón is ezt a kompozíciós megoldást alkalmazta 1500 körül.¹⁴

A veronai Chiesa di S. Anastasia egyik kápolnájában egy 14. századi ábrázoláson a két szent között megjelenő Máriához hasonlóval majd a magyarországi emléktárgyakban is találkozhatunk Kőszegen és Nógrádsápon.¹⁵

Piero della Francesca sansepolcro-i és Ghirlandaio 15. századi firenzei Könyörületesség Madonnája a reneszánsz művészet egy-egy kimagasló alkotása. Szerencsére az előbbi alkotásnak még az 1445 június 11-én keltezett szerződése is fennmaradt, amely a festő és a S. Maria della Misericordia-Testvérület között kötött.¹⁶ Az utóbbi alkotáson először jelennek meg a korábban Máriánál mindig kisebbnek ábrázolt védelemkeresők vele azonos méretben.¹⁷ Ugyanez a jelenség figyelhető meg Enquerrand Charonton 1452-ben festett képén is, amely Jean Godard királyi orvos megrendelésére készült. Ezen Keresztelő Szent János és Evangelista Szent János ajánlja Mária védelmébe a donátort és feleségét, középpont pedig az egyházi és világi méltóságokat kitárt palástjával betakaró Szűz Mária áll.¹⁸ Hans Holbein Darmstadtban őrzött híres képén a Meyer polgármester Madonnáján realisztikus portrét festett Meyerről és családjáról, sőt néhány évvel

¹⁰ Carli 1989. 21.

¹¹ Nepi Sciré-Valcanover 1985. 145.

¹² Cséfalvay 1993. 93, 214-215.

¹³ Jannella 1994. 8-9.

¹⁴ Vecchi 1983. 86.

¹⁵ Gazzola 1970. 54 és 15. kép

¹⁶ Baxandall 1986. 28-30.

¹⁷ Tátrai 1980 16-19, Micheletti 1994. 5-7.

¹⁸ Lajta 1979. 21.

később a család életében beállt változásokat követően maga a művész eszközölt változásokat a képen.¹⁹

De találkozhatunk a templomok plasztikai díszítésében is a Köpönyeges Madonnával. Ilyen például a barcelonai székesegyház szentélyének egyik 1379-ben faragott záróköve, ahol a megszokott kompozícióban domborműves formában láthatjuk, de a kitárt palást felett már angyalok jelennek meg.²⁰ A bécsi Stephansdom egyik déli pillérén is találkozhatunk egy 15. századi körplasztikájával.²¹

Két német művész nagyszerű késő gótikus mesterművén illusztrálnám a Mária ábrázolás egy-egy jellegzetes típusát. Sixt von Staufen a freiburgi dóm oltárszekrényében (1521–24) a gyermek Jézust ölében tartó Mária faszobrát faragta meg, akit egyházi és világi méltóságok fognak közre.²² Dürer 1515-ös fametszetén a ciszterci és dominikánus szerzeteseknél már bemutatott módon kartauzi szerzetesek hódolnak a holdsarlón és egy fekvő rendtagon álló Madonna előtt (5. kép). A metszet különlegessége, hogy a Madonna köpenyét nem angyalok, hanem két szent – Keresztelő Szent János és Szent Bruno tartja.²³ Itt említhetünk meg egy – a magyarországi karthauziakhoz kötődő kisművészeti alkotást. Az 1467 előtti pecsét a karthauziak felsőtárkányi konventje számára készült. Rajta gótikus baldachin alatt áll a gyermek Jézust bal kezével ölelő, jobbajával palástját kitáró Madonna.²⁴ De a budai Irgalmasság Anyjáról nevezett karmelita konvent 1492-es pecsétjén is a Köpenyes Mária alakja ismerhető fel.²⁵

Végül egy észak-európai példán keresztül egy nagyon ritka típust mutatnék be: mégpedig a svédországi Misterhult templomából származó 15. századi Köpönyeges Madonnát. E kisméretű szobor köpenyszárnyai mozgathatók. Zárt állapotban melle előtt öleli magához Mária a gyermek Jézust. Kinyitva viszont a hermelines palástra festve a királyt és kíséreit, illetve egyházi méltóságokat láthatunk. Középpont a megváltó Krisztus trónoló alakja ül (6. kép).²⁶

A rövid európai kitekintés után vizsgáljuk meg a középkori Magyarország hasonló tematikájú ábrázolásait! Az emlékanyagot kronológiai sorrendben kíséreltem meg áttekinteni, melyek közülük a már említett lónyai református templomban feltárt falkép feltételezhetően a legkorábbi. Lónya első ismert birtokosa Bánk bán, aki vejének Simon bánnak adományozta Lónyát, de annak örökös nélküli halála után visszaszállt a királyra. Kun László a Rosd nemzetségbeli Mihálynak adta akitől leányágon a Berenczei családra szállott. E családból származó Jakab vette fel a Lónyay nevet. Ettől kezdve – kisebb megszakításokkal folyamatosan ők a település urai. A történeti Bereg vármegyében álló kisméretű téglatemplom korai történetéről az ismert levéltári adatok alig tesznek említést, de az 1332–35-ös pápai tizedjegyzékben már szerepel a Szent Péter és Szent Pál

¹⁹ Grohn 1990. 95–96.

²⁰ Bonet 2000. 66–67.

²¹ Cser-Palkovits 1984. 74.

²² Seibert 1986. 182–183. és a 38. kép

²³ Kurth. 36, 301.

²⁴ Takács 1992. 87 és a XV. tábla

²⁵ Szilárdfy 1991. 124 és a XXXV. tábla

²⁶ Tängeberg 1989. 8. színes ábra

tiszteletére szentelt templom.²⁷ Gazdag festészeti díszítéséből nagy felületen három korszak emlékei maradtak fenn. Közülük a legkorábbi a diadalív hajó felé eső oldalán és annak bélében került elő. A szentély freskói 1413-ban – jelenlegi boltozatának megépítésekor – készültek, a hajó reformáció utáni kifestése pedig 1631-ből való. A korai réteg megfestésekor nem díszítették az egész templomot, csak a hajó déli falán feltárt Szent György, a diadalív déli oldalán ábrázolt püspök- és két női szent, illetve az északi oldalon fennmaradt Köpönyeges Mária ábrázolás készült el egy rendkívül vékony vakolatrétegen. A képek készítése technikájának és stiláris jegyeinek alapos vizsgálatával igazolni lehetett, hogy a falképeket ugyanaz a mester festette, aki Csarodán is dolgozott. A kutatók véleménye szerint itt a korai freskók – amelyek szintén csak a diadalíven és a hajó északi oldalfalán találhatók – 1290 körül készültek.²⁸ Lónya esetében az építéstörténeti adatok hiányában nem tudjuk ilyen pontosan meghatározni a templom építését, de a csarodai analógia alapján a korai falképek keletkezése 1290–1300-ra tehető. Festéstechnikailag rendkívül egyszerű módszerrel dolgozott a mester, fehér alapesztelésre a vörös árnyalataival és szürkével kontúrozó ecsetrajzot készített. A belső részeket sem töltötte ki színnel. Mária arca sérült, dicsfénye érdekes karéjos megoldású, köpenyét hatalmas boglár fogja össze mellén. Ruháját rombusz alakú mustrák díszítik, amelyek megtalálhatók a csarodai Mettercia kép egyik figuráján is. Karjait szinte függőlegesen lógatja és a köpeny széleit fogja mindkét kezével. Az ellebbenő köpeny és Mária ruhája között arcok sokasága látszik. Fekete színű kontúrozó ecsetrajzzal a művész csak az arcokat ábrázolta. Az oltalomkereső figurák teste nem jelenik meg, és hatalmi jelvények vagy a nemekre való utalás sem figyelhető meg. A freskó önmagában áll, más jelenet nem kapcsolódott a Köpönyes Mária ábrázoláshoz (7. kép). A 14. századi freskókon viszont megjelenik egy másfajta típus is, ahol egy nagyobb kompozíció – mely az Utolsó ítéletet – része a Mária ábrázolás. Erre a típusra Erdélyben találhatunk néhány szép példát, ahol szinte a teljes képmező fennmaradt. Legszebb ábrázolása a bögözi (*Mugeni, Románia*) református templom északi falán, az alsó képszalagon maradt ránk. Itt a képmező közepén foglal helyet az ítélkező Krisztus, mellette két sávra oszlik a képszalag. Fent 6–6 apostol, jobbra lent az imádkozó János evangélista és az elkárhozottakat a Leviatán torkába űző Szent Mihály arkangyal, balra a hódoló Szűz Mária és a Köpönyes Mária kisméretű képe található. Tőlük balra az egész képmezőt betöltő feltámadás és az újra két sávra oszló képszalag alsó részén az üdvözültek láthatók a mennyek kapujánál. A felület sérülései ellenére is jól kivehető, hogy Mária csak jobb kezével fogja marokra palástját, baljával a megváltást hozó ítélő Krisztusra mutat. Ebben a nagyhatású kompozícióban csak mellékszereplő a két alakban is megjelenő Szűz Mária, mégis nagyon fontos szerepet tölt be, ő az aki az Utolsó ítéletnél közbenjár Krisztusnál (8. kép).²⁹

A bögözivel szinte teljesen megegyező ikonográfiai program szerint megfestett freskó található a sepsikélyeni (*Chilieni, Románia*) unitárius templom hajójá-

²⁷ Györffy I. 1987. 543–544, Entz 1987. 50–53, Mező 2000. 285.

²⁸ Tóth 1974. 702. jegyzet, Entz 1986. 337–341.

²⁹ Radocsy 1954. 120, Jékely 1996. 34 és a III. tábla

nak déli falán, ahol a felső képszalag közepén az apostoloktól körülvelt mandorlás Krisztus képe látható. A mandorla alsó cikkelyénél a bögözihez hasonlóan Szűz Mária és János evangélista könyörög közbenjáróként, és a jobb oldalon látható az imára kulcsolt kezű Köpönyeges Mária, akinek angyalok emelik fel palástját (9. kép). Az üdvözlteknek Szent Mihály nyitja meg a mennyek kapuját a képmező jobb szélén. Mindkét esetben, tehát Bögözön és Kilyénben is a be-, és a kilépőre egyaránt nagy hatással lehetett az Utolsó ítélet látványa, ahol tanító céllal ábrázolták nagyfokú realizmussal az elkárhozottak szenvedéseit, de egyben reményt is adott, hogy érezhették Mária hathatós védelmét, közbenjárását.³⁰

Hasonló tematika szerint festett ábrázoláson jelenik meg a Köpönyeges Mária a széki (*Sic, Románia*) református templom főhajójának diadalívén egy 1370–80 közé datálható freskón is. Középpont itt is a mandorlás Krisztus alakja látható. Jobbra az elkárhozottak összekötözött csoportját űzi be Szent Mihály a lángoló pófájú Leviatán torkába. Balra áll a Krisztussal egyenlő nagyságban megfestett Köpönyeges Mária, aki vörös palástját magasra emeli, amely alatt az imára kulcsolt kezű sokaságban a pápa is megjelenik (10. kép). A képmező szélén Szent Péter vezeti be az üdvözlteket a mennyek kapuján, legalul pedig mindkét ívháromszögbe a sírokból kikelő feltámadottak láthatók.³¹

Érdekes a megváltásra utaló falképciklus restaurálása fejeződött be az 1980-as években a mátraszöllősi római katolikus templom déli falán. Itt a diadalívhez közelebb látható a hagyományos, frontális beállítású, robosztus Mária kitért köpenyével (11. kép), de tőle nyugatra megfestették Krisztust a Pokol tornácán, amint kivezeti az arra érdemes embereket.³² Utolsó ítéletre és a megváltásra utaló gondolat vezethette a karaskói (*Karaskovo, Szlovákia*) evangélikus templom diadalívének ikonográfiai programját megalkotó teológust is. Ott a felső regiszterben nagy Angyali üdvözlés kompozíció látható, míg a nyílás két oldalán az imára kulcsolt kezű Szűz Mária és lelkeket mérlegelő Szent Mihály áll. Mária köpenyét angyalok húzzák szét, amely alatt jobb oldalon világi, bal oldalon egyházi méltóságok imádkoznak (12. kép). A déli oldalon álló Szent Mihály arkangyal jobbáiban kivont kardot tart, baljában pedig mérleget, ahol a mérleg nyelvét az ördögök még egy malomkövel sem tudják a maguk oldalára kimozdítani.³³ Ilyen indirekt utalással találkozhatunk a narbonne-i székesegyház keleti kápolnijában is, ahol hatalmas szoborkompozíció zárja le a három keleti falat. Sajnos a későbbi átalakítások miatt erősen megrongálódott a színezett kőfaragványok jelentős része. Mindkét oldalon három-három hatalmas vakmérműves ív alatt Jézus életének eseményei láthatók az Angyali üdvözléstől a Keresztrefeszítésig. Az alsó elkülönített sávban az Utolsó ítélet mozgalmas jelenete látható, ahol középpont a kitért pófájú Leviatán fején állhatott a Köpenyes Mária szobor. Sajnos az eredeti – jelenleginél nagyobb – szobor elpusztult és a köpeny alatt sorakozó apró figu-

³⁰ Radocsay 1954. 155, A Néprajzi Múzeumban őrzött Huszka másolatot közli Jékely 1996. 18. kép

³¹ Entz-Sebestyén 1947. 22–23.

³² Prokopp 1983. 166.

³³ Tognér 1989 174–175, Prokopp 2002. 54–58.

ráknak is csak a lába maradt meg. E 14. századi remekművön a szobrász rendkívüli realizmussal ábrázolta az elkárhozottak kínszenvedéseit.³⁴

Érdekes kompozíciós megoldást alkalmazott Aquila János 1378-ban a vele-méri templomban, ahol a diadalíven a belépéskor szembe találkoztak a realisztikusan megfestett Utolsó ítélettel. A mise végeztével viszont a templomból kifelé menet a nyugati fal hatalmas méretű Köpönyeges Máriáját látván megnyugvás tölthette el a híveket.³⁵

Az önállóan és az Utolsó ítéleteken megjelenő Mária ábrázolások mellett egy másik jelentős csoport alkot a pestis ellen védő képek sora, amelynek egyetlen eddig ismert magyar – rajzban fennmaradt – emléke Nemes Ödön sepsiszentgyörgyi rajztanárnak köszönhető. Ő a küüllővári (*Cetatea de Baltă, Románia*) református templom 1897-ben elvégzett felújítása idején felszínre került freskókat dokumentálta.³⁶ Sajnos a képet akkor vagy visszameszelték, vagy leverték, így a freskó ma csak rajz alapján tanulmányozható, de nagy valószínűséggel hasonló lehetett, mint a Szépművészeti Múzeumban őrzött Lucas Cranachnak tulajdonított intercessziós kép, amely a Három csapást ábrázolja.³⁷ Mindkét képen összehúzott palást védi a Máriához menekülőket, és mindkét képen megjelenik a sebeit mutató fájdalmas Krisztus. Így a három isteni csapástól közös erővel oltalmazza meg a gyarló emberiséget (13. kép). Szlovéniában a Kamniki Szent Primož templom déli falán található az az 1500-as évek elején festett freskó, amely az ilyen témájú ábrázolások közül talán a legimpozánsabb és egyben a legjobb művészi színvonalú alkotás. Ott a földi szférában Mária köpenyét férfi szentek tartják és a háttérben apró alakokkal jelenítette meg a festő a dühöngő pestisjárványt (14. kép).³⁸ Ugyanilyen ábrázolás található Tirolban Obermauern plébániatemplomának szentélyzáradékában az északkeleti falon, amelyet 1484-ben festettek.³⁹ A Küüllőváron megörökített freskó korát nehéz megítélni, de az északi falon fennmaradt Utolsó ítélet kompozíció a 16. század elejére keltezhető és nem lehetetlen, hogy e két alkotás egyidős.

A Köpönyeges Mária ábrázolásoknak igazi fénykora a 15. század. A századfordulón és az azt követő időszakban tömegesen jelentek meg, de már többnyire nem nagyobb – ikonográfiai egységet alkotó – kompozíciók részeként, hanem többnyire önállóan. Viszont mindegyiknek megvan a maga sajátos, egyedi vonása. Feltűnnek például azok a képek, ahol egy-egy női szent társul Máriához. Mohos (*Nitranska-Poruba, Szlovákia*) katolikus templomának 14. század közepére datált freskóján a diadalív északi oldalán Szent Borbála és Szent Ilona császárnő kíséri az angyalok által megkoronázott Máriát, aki saját maga tárja ki köpenyét (15. kép).⁴⁰ Ezzel szinte teljesen megegyező kompozíció található a kőszegi Szent Jakab templom diadalívének déli oldalán. Az 1380–1400 körül keletkezett freskó két oldalán háromkaréjos baldachin alatt Szent Borbála és egy elpusztult attribú-

³⁴ Mécle 1999. 33–36.

³⁵ Marosi 1989. 27. kép

³⁶ Radocsay 1954. 161, Kelemen 1977. 121–123, 64. kép

³⁷ Szilárdfy 1991. 124 és a XXXV tábla, Kovács Z. 1997. 145–146.

³⁸ Gotik in Slowenien 1995. 300–302.

³⁹ Landlinger 1998.

⁴⁰ Éber 1912. 314–316, Radocsay 1954. 179.

tumú női szent áll.⁴¹ Nógrádsáp katolikus templomának északi szentélyfalán Szent Dorotya és Alexandriai Szent Katalin kíséri a Köpönyeges Máriát.⁴² Pónik (*Poniky, Szlovákia*) katolikus templomában viszont már csak Szent Apollónia áll Mária balján a diadalív északi oldalán. Ez az 1415-re keltezhető kép viszont szorososan kapcsolódik a bonyolult ikonográfiai program szerint megfestett többi ábrázoláshoz.⁴³

Maconka katolikus templomában az 1400-as évek elején festették meg a szentély keleti ablaka mellett, fülkeszerű architektúrában a palástos Máriát (16. kép).⁴⁴ Különlegesnek számít a gerényi (*Gorjani, Ukrajna*) volt katolikus templom freskója, ahol ikonográfiai szempontból rendkívül ritka megoldással találkozunk. A diadalív északi oldalán megjelenített, posztmemensen álló Mária hatalmas köpenyét angyalok emelik. Balra egyházi méltóságok (pápa, bíborosok, püspökök, szerzetesek), jobbra világi személyek láthatók. E kép különlegessége, hogy a jobb alsó sarkában egy figurát a köpeny védőszárnya alól egy angyal tessékeli ki. Felette pedig egy bánatos és egy karját felemelő, kesergő alak nem Mária felé fordul, hanem az eltávozót figyeli. Feltételezhetően itt egy kitagadott személy bemutatásával, vagy ennek lehetőségének megjelenítésével állhatunk szemben. Utalhat ez az ábrázolás arra, hogy egyes vétkesen még Irgalmasság Anyja sem segíthet (17. kép).⁴⁵

A nagyszámú ábrázolás közül csak utalunk az Éber által ismertetett szmrecsányi (*Smrečany, Szlovákia*) képre, ahol két angyal gyertyát tart Mária feje mellett. A roncsoltsága ellenére is rendkívül finom részleteket mutató zsegyeire (*Žehňa, Szlovákia*) (18. kép) és a töredékességében is ritkaságnak számító gömörákosira (*Rákoš, Szlovákia*), ahol nem frontális beállításban, hanem félprofilban ábrázolta a festő Máriát (19. kép).⁴⁶ Néhány közelmúltban felfedezett töredékes Köpenyes Mária ábrázolás mellett, amely Nagyrápolt (*Rapoltu Mare, Románia*), Berekeresztúr (*Bâra, Románia*) (20. kép) református templomában került napvilágra⁴⁷ a berei (*Berea, Románia*) a legépebb. Ott hatalmas angyalok tartják a köpenyt és kisebb angyalok koronázzák Máriát (21. kép), hasonlóan mint a vizsolyi templom hajójának északi falán, ahol a korábbi restauráláskor még lángnyelveket festettek Mária feje fölé, de a legutóbbi szakszerű helyreállításnál láthatóvá váltak az erősen lekopott angyalfigurák.⁴⁸ Ópályi református templomának déli oldalán egy – apostolokat ábrázoló – korábbi réteg felett felhőmotívummal keretezett, erősen lekoptatott 15. századi közepére datálható freskót tártunk fel. Az imára kulcsolt kezű Mária köpenyét angyalok emelik fel (22. kép). Hasonló megoldást alkalmazott alkotója mint az a festő aki a nyírbélteki katolikus templom diadalívére festetett egy hasonló kompozíciót, melynek viszont csak töredékei maradtak fenn.⁴⁹

⁴¹ Radocsay 1977. 144 és a 39. kép

⁴² Radocsay 1977. 159 és a 23. kép

⁴³ Biathová-Úradniček 1987. 305-306, Slivková 1996. 23.

⁴⁴ Horváth-Prokopp 2000. 6-7.

⁴⁵ Éber 1912. 316-318, Radocsay 1954. 141-142, Marosi 1974. 296, 303.

⁴⁶ Éber 1912. 311-314.

⁴⁷ Lángi-Mihály 2002. 8-9, 84-85.

⁴⁸ Radocsay 1977. 173 és a 28. kép

⁴⁹ Papp 1959. 135-141.

E falképeket ugyanaz a mester festette aki a nyírácsádi református templom freskóit. Ugyanígy nagy valószínűséggel az ófehértói katolikus templom 15. századi falképein dolgozó művész alkotása a máriapócsi katolikus templomban feltárt Köpenyes Mária freskó, ahol még ornamentális keretmustrájuk is megegyezik (23. kép).⁵⁰ Almakerék (*Mălâncrav, Románia*) evangélikus templomában a kép elhelyezése szokatlan, mert itt a diadalív szentély felé eső oldalán láthatjuk a hatalmas figurát (24. kép). Hasonlóan egyedi elhelyezését a soproni volt ferences templom északi kapujának timpanonjában egy a 15. század második felére datálható, erősen átfestett freskó, amelyet Storno Ferenc 1860-ban fedezett fel és 1867-ben „újított meg” (25. kép). 10 éve újra restaurálták a freskót, mert azt a teljes megsemmisülés fenyegette, így ma már az eredeti felületből szinte semmit sem láthatunk.⁵¹ Jobb állapotú a márcfalvai (*Marz, Ausztria*) plébániatemplom szentélydökgyámos kapujának timpanon képe, de itt a Köpenyes Mária csak egy nagyobb kompozíció része.⁵² Középpont a megfeszített Krisztus látható, balra egy a Veronika kendőjét tartó angyal, jobbra pedig a kitárt köpenyű Mária. E kép érdekessége, hogy a kétoldalt alul megjelenik a donátor és családja is (26. kép). Hasonló, kaputimpanonban ábrázolt Köpönyeges Máriáról még egyetlen adat áll rendelkezésünkre. Rómer Flóristól tudjuk, hogy a múlt század első felében kispap korában Pannonhalmán a kapu felett is látott egy ilyen freskót, ami a 19. század közepére elpusztulhatott.⁵³

Tudunk még a napjainkra elpusztult celldömölki és zsámbéki freskóról, ahol nagy számú angyal kísérte Máriát, akit meg is koronáztak.⁵⁴ Sorokpolányban a rendkívül ritka, reneszánsz keretezésű Madonna ábrázolásnak mára csak színnyomai maradtak meg a déli homlokzat vakolatroncsain (27. kép). Magyarremetén (*Remetea, Románia*) a most folyó kutatásnál már nem találtuk meg az 1927-ben egyszer már feltárt, de később visszatakart falképet. Ógácson (*Stará Halič*) a töredékes ábrázolást dilettáns módon festették át, olyan módon, hogy ma már az eredeti freskó alig értékelhető.⁵⁵ E torzók is igazolják, hogy valószínűleg a jelenleginél sokkal nagyobb számban fordultak elő hasonló ábrázolások középkori eredetű templomainkban, melyek egy része ugyan elpusztult, de továbbra is várható, hogy a vakolatok, meszelések alatt még napjainkban is több Köpenyes Mária rejtőzik.

A falképek mellett szükségesnek érzem megemlíteni a máriacelli (*Mariazell, Ausztria*) kegytemplom nyugati kaputimpanonjának domborművét, amely egy eddig nem látott témát dolgoz fel, és szoros ikonográfiai rokonságot mutat a sankt lamrecht-i fogadalmi táblával.⁵⁶ Mindkét művön a Köpönyeges Madonna és az ő közbenjárását kérők, illetve Nagy Lajos király török elleni csatája látható. Az 1438-ban készült dombormű már előre vetíti a *Patrona Hungariae* gondolatkört, miszerint Szűz Mária, akinek Szent István felajánlotta koronáját, az ország

⁵⁰ Szatmáriné 2000. 29.

⁵¹ Radocsay 1954. 208

⁵² Dehio-Handbuch 1976. 189.

⁵³ Rómer 1874. 23, 131.

⁵⁴ Radocsay 1954. 124, 210, 239, Rómer 1874. 152-153, Éber 1912. 307-310.

⁵⁵ Pamiatky na Slovensku 1978. 346.

⁵⁶ Wonisch 1980. 11, Marosi 1987. 97, 214 és a 7. kép

határainak védelmét biztosítja külső támadás ellen. Ez az eszme a török birodalom árnyékában a 17. században nyert aktualitást. Legszebb feldolgozása az árpási volt premontrei templomban fennmaradt 1666-67-ben festett oltárképe, ahol a magyar Szent Koronával megkoronázott Madonna köpenye a kor portré-szerűen megfestett országnagyjai fölé borul. Látható a képen Lipót császár, Nádasdy Ferenc országbíró, Wesselényi Ferenc nádor, Zrínyi Péter horvát bán, Szelepcsényi György esztergomi érsek és Széchenyi György győri püspök is (28. kép).⁵⁷

A 17–18. században új tartalommal töltődve kerül ábrázolásra a Köpönyeges Mária. Sok templomunk oltárán, falképén találkozhatunk vele. A teljesség igénye nélkül, felsorolásszerűen mutatnék be néhányat. A győri jezsuita rendház lépcsőházának fordulójában a 17. század utolsó éveiben két nagyszerű képet festettek egy gazdag ikonográfiai program keretén belül. Az egyik Szűz Máriát ábrázolja, akinek válla fölött angyalok tartják köpenyét, és alatta a már középkorban ismerttetett szerzetesi ábrázolásokhoz hasonlóan a templomot és kolostort felépítettő jezsuiták láthatók. Vele szemben is egy köpenyes ábrázolás található, csak itt a keresztet tartó Krisztus válla fölött tartják az angyalok vörös köpenyét. E köpeny alatt viszont a rendalapító Szent Ignác és társai térdelnek.⁵⁸ E párhuzamba állításra már a középkori művészetben is vannak példák. Egyik legszebb emléke az 1464–66-ra keltezhető – prágai Nemzeti Galériában őrzött – roudnicei oltár. Szárnyképein egymás mellett látható a Köpenyes Madonna és a sebeit mutató Krisztus, akinek köpenye Máriához hasonlóan védelmezi a hozzá könyörgőket (29. kép).⁵⁹

A 18. században megszorodtak az olyan ábrázolások, ahol a magyar szent királyok jelennek meg Mária védelmező karjai alatt. Ilyen jellegű ábrázolásokkal több esetben is találkozhatunk oltárképeken. Közülük talán a legizgalmasabb a sümegi püspöki kastély kápolnájának Vogel Gergelynek tulajdonított 1751-ben festett oltárképe, amely Padányi Bíró Márton püspök megrendelésére készült. E kép ikonográfiailag rendkívül sajátos és többféle témát sűrít egybe. A mennyei szférában a felhőkön térdeplő Szűz Mária jelenik meg, akit a Szentháromság koronáz meg. A földi szférában pedig Szent István korona felajánlása látható. A két szférát mintegy összeköti Mária köpenye, amelyet angyalok terítenek a jelenet fölé (30. kép).⁶⁰ Hasonló témájú a már említett vasvári oltárkép is. Itt a három magyar szent király hódol a Köpenyes Mária előtt. A jókai (*Jelka, Szlovákia*) plébániatemplom barokk oltárának 1759-ben festett oromzati képén is az Árpád-házi szentek keresnek menedéket a Boldogasszony karjai alatt.⁶¹

Egyszerű kivitelű, szerényebb festői kvalitású munka a Nógrád megyei Kelemér katolikus templomának oltárképe, melyen az angyalok által megkoronázott Szűz Mária kiterjesztett köpenye alatt sok apró figura jelenik meg (31. kép).

⁵⁷ Galavics 1993. 221–223.

⁵⁸ Wirdl 1994. 100–101, Szilárdfy 1996. 59, 66, Knapp 2001. 209.

⁵⁹ Matějček-Pešina 1950. 66, 175–176 ábra, Belting 2000. 375–376.

⁶⁰ Szilárdfy 1999. 83.

⁶¹ Szilárdfy 1999. 78.

A Pannonhalmi apátság egyik plébániájáról származik az a 18. század második felében festett antependium képen is, ahol a Köpönyeges Mária barokk ábrázolásával találkozunk. E kép roncsoltsága miatt a védelmet keresők csoportja ma már alig ismerhető fel (32. kép).

Aranyosapáti katolikus templomában az 1800-as évek elején a főoltárkép megfestésekor Zsolnay József ungvári festő viszont ugyanazt az előképet használta, amelyet az antependium kép festője (33. kép).⁶² Ez az előkép talán egy olyan kisméretű rézmetszet lehetett mint a bemutatott szignálatlan németet grafikai lap (34. kép). A jó színvonalú aranyosapáti oltárképen is a magyar szent királyok láthatók a jobb oldalon és felirat is olvasható a képen: VED PALÁSTOD ALÁ HIV MAGYARAIDAT TARCSD OLTALMOD ALAT RÉGI SZOLGÁIDAT. Ugyanígy feliratozták a kőszegi Kelcz-Adelffy árvaház fémlemezre festett Köpenyes Mária képét is, melynek külön érdekessége, hogy itt a művész az olvasót kezükben tartó árva gyermekeket festette meg a köpeny védő szárnyai alatt.⁶³ E kép felirata: 17 SUB TUUM PRAESIDIUM 74 (35. kép).

1767-ben készült, ismeretlen festő műve a rédei Eszterházy-kastély kertjében álló kápolna boltozati freskója, ahol a palást szárnyai alatt újra Szent Istvánt és Szent Imrét láthatjuk (36. kép).⁶⁴

Végezetül meg kell említenünk, hogy a 19. században, sőt napjainkban sem veszett ki a Köpenyes Mária ábrázolás a képzőművészetből. A csornai premontrei prépostsági templomban függ az a nagyméretű kép (187×125 cm), amely a hagyomány szerint 17. század végén készült és Nádasdy Ferencet ábrázolja családjával Mária köpenye alatt.⁶⁵ Véleményünk szerint viszont e jó színvonalú alkotás a viseletek alapján inkább egy 19. századi historizáló alkotás (37. kép). Bodajk híres búcsújáró templomának kapuja felett is találkozhatuk a Köpenyes Mária alakjával, amit a szakirodalom Leszkovszky György 1940-es alkotásának tart,⁶⁶ de ma már csak az 1990-es évek végén készült Závory-féle roncsolt átfestés maradványai láthatók. Nagyfokú pusztultsága ellenére mégis valószínűsíthetjük, hogy eredetileg itt is egy hasonló kompozíciójú barokk falkép lehetett (38. kép). Utolsóként pedig ajánlom figyelmükbe a tőlünk néhány méterre álló Szegedi Dóm boltozati freskói között fő helyen megfestett – 2000-ben elkészült – falképet. Patay László alkotásán a Köpenyes Mária hatalmas palástja alatt újra nemzeti szentjeink jelennek meg hangsúlyosan.

⁶² Enzt 1986. 271.

⁶³ F. Mentényi-László 1998. 378–379.

⁶⁴ Kerny 1991. 245.

⁶⁵ Szalontay 2002. 82 és a címlap

⁶⁶ Entz G. A. – Sisa 1998. 40.

Irodalom

BADÁL Ede

2002 Zirc apátsági templom. *Magyar Műemlékvédelem IX.* Budapest. 269–284.

BAXANDALL, Michael

1986 *Reneszánsz szemlélet-reneszánsz festészet.* Corvina, Budapest. 28–30.

BELTING, Hans

2000 *Kép és kultusz.* Balassi, Budapest.

BELTING-IHM, Christa

1976 *Sub matris tutela. Untersuchungen zur Vorgeschichte der Schutzmantelmadonna* Heidelberg.

BIATHOVA, Katarína – ÚRADNIČEK, Vladimír

1987 A Zólyom megyei Pónik (Poniky) r.k. templomának feltárása. *Művészet Zsigmond király korában. Tanulmányok.* MTA Művészettörténeti Kutató Csoport, Budapest. 301–311.

BONET, Martí

2000 *Barcelona Chatedral.* Escudo de Oro, Barcelona.

CARLI, Enzo

1989 *Die Bilden von Duccio in Siena.* Atlantis, Herrsching.

CSER-PALKOVITS István

1984 *A bécsi Szent István-dóm és magyar emlékei.* Bécsi Szent István Egyesület, Bécs.

CSÉFALVY Pál (szerk.)

1993 Keresztény Múzeum Esztergom. Corvina, Budapest.

Dechio-Handbuch, Die Kunstdenkmäler Österreichs Burgenland. Anton Schroll & Co.

1976 Wien.

ENTZ Géza (szerk.)

1986 *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

1987 *Szabolcs-Szatmár megye műemlékei II.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

ENTZ Géza-K. SEBESTYÉN József

1947 *A széki református templom.* Minerva Rt. Kolozsvár.

ENTZ Géza Antal-SISA József

1998 *Fejér megye művészeti emlékei.* MTA Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Múzeum, Székesfehérvár.

ÉBER László

1912 Köpönyeges Máriaképek. *Archeológiai Értesítő XXXI.* 303–319.

GALAVICS Géza

1993 *Barokk művészet Közép-Európában (Utak és találkozások).* Kiállítási katalógus, Budapest.

GAZZOLA, Pietro

1970 *Pitture murali restaurate. Verona. Gothic art guide.* A Museu Nacional d'Art de Catalunya gótikus kiállításának katalógusa, 2000 Barcelona. *Gotik in Slovenien.* Kiállítási katalógus 1995 Ljubljana.

GROHN, Hans Werner

1990 Ifjabb Hans Holbein. Corvina, Budapest. (XIII. tábla, 95–96).

GYÖRFFY György

1987 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Budapest.

HORVÁTH Alice-PROKOPP Mária

2000 *Bátonyterenye*, Műemlékek, TKM 654. Budapest.

JANNELLA Cecilia

1994 *Simone Martin*. Scala/Riverside, Milano.

JÉKELY Zsombor

1996 *A bögozi templom*. Baász Alapítvány, Sepsiszentgyörgy.

KELEMEN Lajos

1977 A küüllővári tatárfej *Művészettörténeti tanulmányok I.* Bukarest.

KNAPP Éva

2001 Retorikai koncepció és ikonográfiai program a győri jezsuita kollégium díszlépcsőjének freskóciklusán. *Művészettörténeti Értesítő* 2001/3–4. 199–220.

KERNY Terézia

1991 Huszárkaland Potsdamban. A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1991. 245–247.

KOVÁCS Zoltán

1997 Mágiával a fekete halál ellen? *Ars Hungarica* 1997/1–2 (145–161).

KUBINYI András

1998 Vallásos társulatok a késő középkori magyarországi városokban. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 1998/1–2. 123–134.

Dr. KURTH, Willi

The complete Woodcuts of Albrecht Dürer. Dover, New York.

LAJTA Edit

1979 *Korai francia festészet*. Corvina, Budapest.

LANDLINGER Johannes

1998 *Obermauern*. St. Pölten.

LÁNGI József-MIHÁLY Ferenc

2002 *Erdélyi falképek és festett berendezések*. ÁMRK, Budapest.

MAROSI Ernő (szerk.)

1973 A XIV–XV. századi magyarországi művészet európai helyzetének néhány kérdése. *Ars Hungarica* 1973.

1974 A gerényi rotunda építéstörténetéhez. *Építés-Építészettudomány V.* 296–304.

1987 *Magyarországi művészet 1300–1470*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

1989 *Johannes Aquila és a 14. századi festészet*. MTA Művészettörténeti Kutató Csoport, Budapest.

MATĚJČEK Antonín-PEŠINA Jaroslav

1950 *Czech gothic Paintng 1350–1450*. Melantrich, Praha.

F. MENTÉNYI Klára-LÁSZLÓ Csaba

1998 A Kelcz-Adelffy árvaház épülete. *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára*. Országos Műemléki Hivatal, Budapest.

MEZŐ András

2000 Árpád-házi szentek templomai a Felső-Tisza vidéken. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 2000/3. 257–286.

MÈCLE André

1999 *Narbonne. Gaud, Moisenay.*

MICHELETTI, Emma

1994 *Domenico Ghirlandaio.* Scala-Riverside, New York.

NEPI SCIRÉ, Giovanna-VALCANOVER, Francesco

1985 *Accademia Galeria of Venice.* Electa, Milano.

OLIVER, M. Jesus

1999 *Poblet Abbey.* Escudo de Oro, Barcelona. *Pamiatky na Slovensku.* Obzor,

1978 Bratislava.

PAPP OSZKÁR

1959 Falképfeltárások. *Műemlékvédelem* 135–141.

PÁSZTOR Lajos

2000 *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában.* Magyar Egyháztörténeti
Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.

PERDRIZET Paul

1908 *La Vierge de Miséricorde.* Albert Fontemoing, Paris.

PROKOPP Mária

1969 Gömöri falképek a XIV. században. *Művészettörténeti Értesítő* XVIII. 128–146

1983 *Italian trecento influence on murals in est central Europe particulary Hungary*

2002 *Középkori freskók Gömörben.* Méry Ratio, Somorja.

RADOCSAY Dénes

1954 *A középkori Magyarország falképei.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

1977 *Falképek a középkori Magyarországon.* Corvina, Budapest.

RÓMER Flóris

1874 *Régi falképek Magyarországon.* Budapest.

SEIBERT, Jutta (szerk.)

1986 *A keresztény művészet lexikona.* Corvina, Budapest.

SLIVKOVA Miroslava

1996 *Mittelalterliche Wandmalerei in der Slowakei. Christliche Kunst in der Slowakei.* Bratislava .

SZALONTAY Judit

2002 *Patrona Hungariae.* Csornai Múzeum, Csorna.

SZATMÁRINÉ MIHUCZ Ildikó

2000 *Középkori templomok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.* Kelet Press Kiadó,
Nyíregyháza.

SZILÁRDFY Zoltán

1991 „Sub tuum praesidium”. Budavár Köpönyeges Madonnája. *A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve* 1991. 123–126.

1996 Kultusz és temetika a Jézus Társaság barokk művészetében. *Barokk konferenciák II, A jezsuiták Magyarországon.* Eger.

1999 Szent István följánlásának attribútumai. *Művészettörténeti Értesítő* XLVIII. 71–86.

TÄNGEBERG, Peter

1989 *Holzskulptur und Altarschrein.* Callwey, München.

TÁTRAI Vilmos

1980 *Piero della Francesca*. Corvina-Arkady-Henschelverlag, Budapest.

TOGNER, Milán

1989 *Stredoveká nastenná malba v Gemeri*. Tatran, Bratislava.

TOMAN, Rolf – BEYER Birgit – BORNGASSER, Barbara (szerk)

2000 *Gótikus stílus*. Vince Kiadó, Budapest (351)

VECCHI, de Pierluigi

1983 *Raffaello*. Corvina, Budapest. (86)

WIRDL Zsuzsa

1994 A győri bencés rendház lépcsőházi freskósorozatának feltárása, restaurálása. *Műtárgyvédelem* 23. szám. 95–102.

WONISCH, Othmar

É.n. *Geschichte Mariazell*, Mariazell.

WONISCH, Othmar

1980 *Mariazell*. Stein & Steiner, München-Zürich.

József Lángi

Medieval and Baroque Depictions of Mary with Robe in Relation to the Fresco Discovered in the Calvinist Church of Lónya

During the research of murals in the Calvinist church of the village Lónya, a depiction of the Virgin Mary with Robe has been discovered on the northern side of the triumphal arch, which can be considered the earliest example among such historical relics of Hungary. After giving a short outlook on European depictions, I tried to collect murals with similar themes which appeared at the end of the 13th century and at the beginning of the 14th century in Hungary. Still it was during the 15th century that this depiction really flourished. Besides separate images, there are several frescos in which Mary with Robe is a part of a larger composition of the Last Judgement. In some cases there are female saints standing beside her or angels crowning her. On some frescos, there are small figures grouped according to their genders or positions in social hierarchy taking shelter under the robe. On the murals from the 17th and 18th centuries, there are angels – first only two, later more and more – lifting the widely opened robe. In the 17th–18th centuries, the way of depiction changed as the Hungarian Saint Kings appeared under the Blessed Virgin's robe interceding with Virgin Mary for the whole nation. The depiction is present even in contemporary ecclesiastical art. The most monumental example of it is to be found in the Votive Church of Szeged.